

ઘોરણી : 12

ગુજરાતી

પાઠ : 10

યુવાન યુક્તવિષાણ

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના એક-એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

- (1) યુધિષ્ઠિરને પોતાનો વિજય એ વિજય શા માટે લાગતો નથી?
- યુધિષ્ઠિરને પોતાનો વિજય એ વિજય લાગતો નથી, કારણ કે તેઓ વ્યક્તિ ઉપર નહિ, પણ વ્યક્તિની દુર્વૃત્તિઓ પર વિજય મેળવવા માગતા હતા.

(2) અંતે યુધિષ્ઠિર બેલાન શા માટે થઈ જય છે?

➤ યુધિષ્ઠિર પશ્ચાત્તાપને કારણે અત્યંત ભાવાવેશમાં આવતાં અંતે બેલાન થઈ જય છે.

(3) વનની વિટંબળાઓ શાના કરતાં સારી હતી?

➤ વનની વિટંબળાઓ ભીખળ હત્યાકાંડ પછીની સમૃદ્ધિ કરતાં સારી હતી.

પ્રશ્ન 2. નીચેના પ્રશ્નોના બે – ત્રણ વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

(1) યુધિષ્ઠિર લોહિયાજ વિજયનું પ્રાયશ્ચિત કેવી રીત કરવા માગે છે?

- યુધિષ્ઠિર લોહિયાજ વિજયનું પ્રાયશ્ચિત કરવા સોને છોડીને વનમાં ત્યારી જીવન ગાળવા માગે છે. યુદ્ધમાં પોતાનાં સ્વજનોનાં લોહી રેડાયાં, લોહીથી મેળવેલો વિજય એ વિજય નથી પણ હાર છે.

આથી તેઓ વનમાં જઈ તપરુપી શુદ્ધ પણીથી
પોતાના લોહિયાળ હાયને ધોઈને તેમને લાગેલા
કલંકનું પ્રાયશ્રિત કરવા માંગે છે.

(2) પોતાનું શેષ જીવન વનમાં ગાળી યુધિષ્ઠિરને શું કરવું છે?

➤ પોતાનું શેષ જીવન વનમાં ગાળી યુધિષ્ઠિરને યુગોથી ઉલેલાં વૃક્ષોને પૂછવું છે કે જગતમાં શાંતિ સ્થાપવાની કોઈ જડીબુદ્ધી છે? પર્વતના હદ્યનું દરદ વહેતાં ઝરણાંની સાથે સંસારનું દુઃખ રડવું છે, અને સાગરનો વડવાનળ બૂજવવા જતી સરિતાઓને પૂછવું છે કે સંસારનો દાવાનળ શમાવવા જેટલું પાણી તેમની પાસે છે કે નહિ!

પ્રશ્ન 3. નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તાર ઉત્તર લખો :

- (1) 'યુધિષ્ઠિરનો યુદ્ધવિષાદ' નાટકના કથાવસ્તુને તમારા શબ્દોમાં આલેખો.
- કોરવોના મૃત્યુ પછી ઉત્તરકિયા કરી પાંડવો બેઠા છે, ત્યાં યુધિષ્ઠિર વિષાદમાં છે. વિષાદ સ્વજનોનાં મૃત્યુ અંગેનો છે.

નારદ, વ્યાસ, શ્રીકૃષ્ણ તથા તેના અન્ય
ભાઈઓ યુધિષ્ઠિરને સમજવવાનો પ્રયત્ન કરે છે,
પણ યુધિષ્ઠિર પર તેની કોઇ અસર થતી નથી.
ભીમ, અર્જુન, સહદેવ, નકુલ, દ્રૌપદી, નારદ, વ્યાસ
અને શ્રીકૃષ્ણ એમ દરેક વ્યક્તિ યુધિષ્ઠિરને
પોતપોતાની રીત તેમને વિખાદમાંથી બહાર
લાવીને રાજગાડી સંભાળવા પ્રેરે છે.

યુધિષ્ઠિર સૌને પોતાનો નિર્ણય જણાવે છે કે તે
પ્રજાનો સેવક બનશે, ચાકર થઈને રહેશે, સિંહાસન
ઉપરથી સેના / સત્તા નહિ સંભાળે. પોતે લિઘ્યુ થઈને
રહડશે અને પોતાનાં પાપનું પૂરેપૂરું ભાન પામશે.
કેટકેટલાંએ પોતાનાં વહાલાં ગુમાવ્યાં છે તેના કરુણા
વિલાપો આ કાને સાંભળશે. મારા એકને ખાતર
કેટલીય માતાઓ પુત્રવિયોગમાં ઝરે છે.

આટલું કહેતાં ભાવાવેશમાં આવી યુધિષ્ઠિર બેભાન

થઈ જાય છે. એ સમગ્રે લીમ, અજ્ઞન અને પાંચાલી પણ
પોતાની ભૂલ કબૂલ કરે છે. આમ, સૌ યુધિષ્ઠિરના વિચારો
સાથે વતેઓછે અંશે સંમત થાય છે. અંતમાં શ્રીકૃષ્ણ કહે
છે; એક રીત તો યુધિષ્ઠિરનું કહેવું.... એમ કહીને આગળ
કંઈ બોલતા નથી, પણ એમ કહેવા માગતા હશે કે એક
રીત તો યુધિષ્ઠિરનું કહેવું અમુક અંશે સાચું છે.

(2) યુધિષ્ઠિરને શા માટે વિખાદ થાય છે?

- યુદ્ધ પૂરું થયા પણી યુધિષ્ઠિરને વિખાદ થાય છે, કારણ કે તે માને છે કે આ જે બધું બન્યું તે તેના વાંકે જ બન્યું છે. તેમનાં સૌનાં પરાક્રમને કારણે રાજમુગાટને કલંક લાગ્યું છે. આ લોહિયાળ હાથે પોતાના જ પિતરાઈ ભાઈઓ મરાયા. હજારો સ્ત્રીઓએ પોતાના વહાલા પુત્ર, ભાઈ અને પતિ ગુમાવ્યા.

એમના વિયોગમાં ઝૂરતી લ્લીઓનું રુદ્ધન તેના
અંતરને ચીરી નાખે છ. યુધિષ્ઠિરને દુયોધનના ધમંડ
અને દુઃશાસનની નિર્લજ્જ નિર્દ્યતા સામે લડવાને બદલે
એમના શરીર સાથે લડી બેઠાનો ઘરો વિષાદ છ. યુદ્ધમાં
ગુરુ દ્રોઙ્ણ, ભીષ્મ, પિતામહ, ધૃષ્ણ્યુમન, દ્રૌપદીના પાંચે
પુત્રો ગુમાવ્યા. આ તો લોહિયાળ વિજય કહેવાય. તેને
આ વિજય પરાજય કરતાં પણ આકરો લાગે છ.

અંતરમાં સતત પરિતાપ એને કોરી ખાય છે.
એના પર નારદ, વ્યાસ કે શ્રીકૃષ્ણાના શબ્દોની કોઈ
અસર થતી નથી, તેને હવે જીવવા માટે કોઈ આશા જ
રહી નથી.

(3) યુધિષ્ઠિરના મુખે યુદ્ધની ભયાવહતા કેવી રીતે વ્યક્ત થઈ છે?

- લેખકે યુધિષ્ઠિરના મુખે યુદ્ધની ભયાવહતા દર્શાવી છે. યુધિષ્ઠિર કહે છે કે આ યુદ્ધમાં મારા પિતરાઈઓ હણાયા. પોતે જ પોતાનાં હાડમાંસ એંચી કાઢવાની ઘેલણા ન કરી હોત તો કેવું સારું થાત? અમે દુર્યોધનની સાથળના દુકાં કર્યા.

દુઃશાસનના શરીરનો નાશ કયો. ગુરુ દ્રોષા, ભીષ્મ
પિતામહ, ધૃષ્ટદ્યુમન અને દ્રૌપદીના પાંચ પુત્રો પણ
મરાયા. આ ભીષ્મણ હત્યાકંડથી અમારા હાથ લોહિયાજ
થયા છે. એને કારણે હજારો સ્ત્રીઓએ પોતાના વધલા
પુત્ર, ભાઈ અને પતિ ગુમાવ્યા. તેમના વિયોગમાં સતત
જુરતી આ સ્ત્રીઓના ઘોર આંકંદનો અવાજ આખા
આકાશમાં દરે દિશાઓમાં આવે છે.

આખો સંસાર રોમરોમ પ્રજળી ઉઠ્યો છ. આ
મૂડદાં પર પગ મૂકી નગરજનોની દુઃખી ચીસો વચ્ચે
લોહી નીગળતો મુગટ પહેરવાની મારામાં હિંમત નથી.
યુધિષ્ઠિરનાં આવાં અનેક વિધાનો યુદ્ધની ભયાવહતા
દર્શાવે છ.

- (4) યુધિષ્ઠિર યુદ્ધવિધાદ' નાટકના અંતની ચર્ચા કરો.
- 'યુધિષ્ઠિર યુદ્ધવિધાદ' નાટકમાં અંતે સૌચે સમજાવ્યા છતાં યુધિષ્ઠિર પર તેની કોઈ અસર થતી નથી. તે મક્કમપણે નિર્ણય લે છે કે તે પ્રજાનો સેવક બનશે. તે ચાકર થઈને રહેશે, પણ સિંહાસન ઉપરથી સેના / સત્તા નહિ કરે. ભિષ્ણુ થઈને રહડશે ને પોતાનાં પાપોનું ભાન પામશે.

કેટકેટલાંએ પોતાનાં વહાલાં ગુમાવ્યાં છે, તેમના
કરુણા વિલાપો પોતાના કાને સાંભળશે. પોતાને લીધે જ
આજે પુત્રવિયોગમાં કેટલીય માતાઓ ઝૂરી મરે છે.
આટલું કહેતાં ભાવાવેશમાં આવતાં યુધિષ્ઠિર ફળી પડે
છે. યુધિષ્ઠિરે યુદ્ધના વિષાદમાંથી લીધેલો નિર્ણય
સાંભળીને ભીમ પોતાને દોષિત ઠરાવતા કહે છે કે હું જ
પાપી હતો.

કું જ ઝેરનું પૂતળું હતો. અજ્ઝન કબૂલે છે કે મને
મારા ગાંડીવનું અભિમાન હતું ! પાંચાલી પણ ઝંઘવાણી
થઈને કહે છે કે મારા જ પાપનું આ પરિણામ છે. આમ,
યુધિષ્ઠિરના શબ્દો સંભળી તેઓ પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે પોતાનો
ગુનો કબૂલ કરે છે. અંતમાં શ્રીકૃષ્ણ પણ ‘એક રીતે તો
યુધિષ્ઠિરનું કહેવું ...’ આટલા શબ્દો બોલીને પોતાની
વાત છોડી દે છે.

હકીકતમાં યુધ્ઘિરનું કહેવું અમુક અંશે સાચું છે કે
માણસના શરીરની સાથે લડવા કરતાં તેમનામાં રહેલી
દુર્વૃત્તિ સાથે લડવાની જરૂર છે. શ્રીકૃષ્ણે અધ્યક્ષ મૂકેલું
વાક્ય આ જ વાતનો સંદેશ આપે છે, પણ સાથે એમ
પણ કહેવા માગતા હશે કે તમે ગમે નેટલા પ્રયત્ન કરી,
પણ આવી દુર્વૃત્તિ ધરાવતા અસુરો પોતાનો આ સ્વભાવ
ક્યારેય છોડતા નથી. એ મર્મશી નાટકનો અંત આવે છે.

Thanks

For watching